

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԲՈՒ Վ. ԱՐՇՐՈՒՆԻ

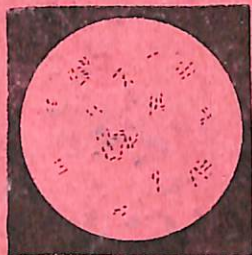
ԲՃՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐ № 6

ԻՆՖԼՈՒԷՆՑԱ

ԿԸՄ

ՆՈՐ ՑԱԻ

ԿԻՆՆ Է 3 Կ.

ԻՆՖԼՈՒԷՆՑԱՅԻ ՑՈՒՊԻԿՆԵՐ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Տ. Ռոսինևանցի

1902

22 FEB 2013

610
31-ԱՏ

ԲժԿ. Վ. ԱՐՐՐՈՒՆԻ

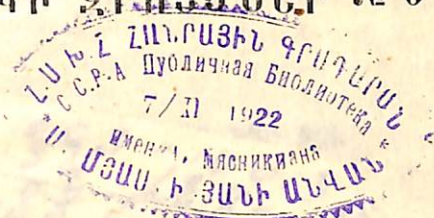
456

616.921

3-88

04 AUG 2010

ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐ № 6

Ի Ն Ֆ Լ Ո Ւ Է Ն Յ Ա

1003
10.013

ԿԱՄ

Ն Ո Ր Ց Ա Ի

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տղաբան Տ. Ռոսինեանցի

1902

7468

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

010
31-01

VI

մեր մեկնությունը մի քանի անգամ...
մասնակցությունը...
մասնակցությունը...
մասնակցությունը...

ԻՆՖՈՒՆԵՆՑԱ ԿԱՍ ՆՈՐ ՑԱԽ

Տասներկու տարի սրանից առաջ, 1899-ի ձմեռը, մի ստիպալի հարկեր (համաճարակ հիւանդութիւն) քամու նման անցաւ ամբողջ հողագնդի վրայով ու հիւանդացրեց մարդկութեան մի երրորդականը, այսինքն 500 միլիոն մարդ:

Բժիշկներն ապշել-մնացել էին, թէ այս ինչ տեսակից ցաւ էր: Մի տեղ նա թոքերն էր հարուածում, միւս տեղ ներվերը, մի ուրիշ տեղ լսի ջերմի նման էր, շատ երկրներում էլ ստամոքսի հիւանդութեան կերտարանք էր ընդունում և այլն: Քառասուն երեք տարուալ բժիշկները միայն տեսել էին այս հիւանդութիւնը 1847—48 թուականներին:

Քառասուն երեք տարի քնած էր մնացել այդ ցաւի թոյնը, և բանկարծ նորից բռնկել էր սարսափելի ուժով:

Ժողովուրդը սրան «ՆՈՐ ՑԱԽ» անունը տուեց, կարծելով, թէ նոր է աշխարհ ընկել. բայց այդ սխալ է: Նեո 1510 թուականին նա լաբանի էր, և ամեն դարու մէջ նա միջբանի անգամ բանկարծ բռնկվում է մի տեղ ու արագ տարածվում:

Доз. цензурою, Тифлисъ, 17 Апрелья 1902 г.

158 705

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
1902

Եւ, ճշմարիտ որ, ոչ մի հիւանդութիւն այն-
չափ արագ չէ տարածվում, ինչպէս ինֆլուէնցան:
Յանկարծ, անսպասելի կերպով, չառ կարճ ժամա-
նակում, նա «ինչպէս անաղին ամպերի ստուեր»,
ձածկում է ամբողջ Երկիրներ, թռչում է ծովի
վրայով և միքանի օրուայ մէջ կարող է սփռուել
Երկրագնդի մի խոշոր մասի վրա:

Եւ սարսափելի է նրա տարած զոհերի թիւը.
1889-ի ինֆլուէնցան աւելի մարդ կոտորեց, քան
1892-ի խոլերան.—միայն Ֆրանսիան 42 հազար
մարդ կորցրեց!

Վ. ԱՐՓՐՈՒՆԵՐ

1. ԻՆՓԼՈՒԷՆՅԱ ՎԱՄ ՆՈՐ ՅԱԻ

Ինֆլուէնցան մի վարակիչ հիւանդու-
թիւն է, այսինքն. նա հիւանդից անցնում է
առողջին, և այսպէս արագութեամբ տա-
րածվում է ու դառնում է համաճարակ:

Եթէ նա վարակիչ է, ուրեմն նրա պատ-
ճառը մի որեւէ վարակիչ թոյն է: Եւ, յիշա-
ւի, մի զիտնական զննեց մանրացոյցով *)
հիւանդների խուրխի ու հարբուխի արտաթո-
րութիւնները և նրանց մէջ զտաւ զարմա-
նալի մանր էակներ, որոնք ցուպիկներէ
նման են և որոնք կոչվում են ինֆլուէն-
ցայի ցուպիկներ:

ԻՆՓԼՈՒԷՆՅԱՅ ԶՈՒԳԻԿՆԵՐ

*) Տես իմ «Վարակիչ հիւանդութիւնները և
նրանց թոյնը»: 1902 թ. Թիֆլիս:

Այս զարմանալի մանր էակներն են ինֆլուէնցա յարուցանողները: Սրանք են, որ մտնելով առողջ մարդու մարմնի մէջ հիւանդացնում են նրան:

Այսպէս ուրեմն, ինֆլուէնցան այնպիսի վարակիչ գորութիւն ունի, ինչպէս քութէշը, գիֆթերիտը, խսիբրան, կարմրուկը և ուրիշները:

Սրանց պէս նա կարող է տեղափոխուել պանագան իրեզէններէ, ապրանքների միջով մի երկրից-միւսը, նա ճանապարհորդում է երկաթուղիներով ու նաւերով, մանրամ է ամեն տուն, աղքատի խրճից սկսած մինչև թագաւորների պալատները, և հարուստում է ամենքին. — նորածին երեխայից սկսած մինչև ծերերը: Ինֆլուէնցայի ցուպիկը, թորախտի ցուպիկի նման, կարող է շորանալ, խառնուել փոշու ու հողի հետ և քամու հետ տարուել-սփռուել հեռու տեղեր: Այս կերպով նա մտնում է մարդու քիթն ու թոքերը, այնտեղ կենդանանում, բազմանում ու վարակում *): Երբոր այդ ցանն ընկնում է մի քաղաք կամ գիւղ, բնակիչները կէսը հի-

*) Տես նոյնպէս իմ «Թորախտ կամ բորա-
կայան», 1902 թ. Բ. Գ.

ւանդանում են: Տարուայ ժամանակը, եղանակը, տեղի դիրքը (լեռներ թէ դաշտեր), օդի տաքութիւնը կամ սառնութիւնը ոչինչ նշանակութիւն չունեն. — ինֆլուէնցան ամեն տեղ և ամեն եղանակի կարող է տարածուել: Երբ մի տեղ թոյնն արդէն ընկել է, սկզբում հատ-հատ, կենդ-կենդ են հիւանդացնում, բայց շուտով վարակումն սաստկանում է, հիւանդների թիւը շատանում է ու այսպէս տեղում է միքանի շարաթ: Այնուհետև հիւանդութիւնը գնալով նուազում է, թուլանում ու վերջանում:

Ընդհանրապէս մի տեղում ինֆլուէնցայի համաճարակը տեղում է մինչև 8 շաբաթ:

Մի անգամ հիւանդացողը նոյն համաճարակի միջոցին այլևս չի տկարանում, բայց հետեեալ տարին կարող է դարձեալ վարակուել:

2. ԻՆՖԼՈՒԷՆՑԱՅԻ ՆՉԱՆՆԵՐԸ

Հիւանդութիւնը յանկարծակի, անսպասելի կերպով է վրա տալիս:

Վարակուածը յանկարծ սարսուռ է գլուսն ողնաշարի վրա, երբեմն գլխացաւ ու

հարբուխ, երբեմն էլ թեթև ցաւեր յօղերի (ծնկների, ուսերի, արմունկների) մէջ և միշտ մի տեսակ ընդհանուր թուլութիւն։ Ամբողջ մարմինը ջարդվում է, մէջքը, ոտերն երբեմն սաստիկ ցաւում են, սիրտը սկսում է արագ թափախել, շնչառութիւնը ծանրանում է։

Եթէ այդ միջոցին տաքութիւնը չափենք, կըտեսնէք, որ հիւանդն արդէն բաւական ջերմ ունի *)։ Մի երկու ժամից յետոյ ջերմը բարձրանալով հասնում է 39—40⁰-ի։ Այս բարձր տաքութիւնը սակայն երկար չի տևում և հէնց միւս օրը, կամ մի-երկու օրից յետոյ իջնում է։

Եթէ հիւանդը մէկ կամ երկու-երեք օր առողջ է, այսինքն. այլևս ջերմ չունի, և յանկարծ նորից տաքութիւն է վրա տալիս, պիտի զգոյշ լինէք ու բժշկի գիմէք, որովհետև այդ նշանակում է, թէ հիւանդութիւնը բարդուել է, այսինքն մի նոր ցաւ, օրինակ թոքերի բորբոքումն է առաջացել։

Ինֆլուէնցայի արտայայտութիւնները այնքան բազմատեսակ ու բարդ են, որ եր-

*) Տաքութիւնը չափում են ասանձին գործիքով, որը կոչվում է «ջերմաչափ»։

կու հիւանդ չէք գտնի, որոնց հիւանդութիւնը իրար նման լինէին։ Կարելի է վրստահ ասել, որ մարմնի ոչ մի մասը ազատ չի մնում։ Ուղեղը, մկանները, մարսողական գործարանը (ստամոքս և աղիքներ), սիրտը, թոքը—մի խօսքով. մեր մարմնի բոլոր մասերը կարող են հիւանդանալ ու վնասուել։

Երբեմն այս բոլոր ցաւերը միևնոյն հիւանդի վրա են երևում, բայց առհասարակ նրանցից մէկը, կամ մի երկուսն են յայտնրվում, օրինակ. մէկի ուղեղն է հիւանդանում, միւսի թոքերը, մի երրորդի ստամոքսը, կամ թոքերն ու ստամոքսը միասին և այլն։

Նկարագրենք մի առ մի նշանները.

1. Յաւերը, ինչպէս ասել ենք, շատ յաճախ, համարեա միշտ պատահում են։ Գլխացաւը երբեմն այնքան սաստիկ է լինում, որ հիւանդին ուղղակի խելագարութեան է հասցնում,—հիւանդն անտանելի ջարդումն ու ճնշումն է զգում գլխի մէջ, կարծես գանդը տրաքուելու է։ Յաւը ընդհանրապէս աւելի սաստիկ է լինում ճակատում, աչքերի բներում, կարծես աչքերը «զուրս են պրծնում», նա տարածվում է մէջքին, յօղերին, ոսկրներին և բոլոր մկան-

ներին, — ցաւում են ազգերը, ցաւում են կուրծքը, կողերը: Աւայս բոլոր տանջանքները սաստկանում են զիշերները և թոյլ չեն տալիս հիւանդին հանդիստ առնելու:

2. Ամենից առաջ երեան են գալիս հարբուխ և բզուցու, ոյետոյ հազը ընկնում է կուրծքը և առաջ է գալիս շնչափողերի զրգուում, իսկ երբեմն էլ թորերի բորբոքում:

Այս ամենավտանգուտը բարդումն է: Նա վրա է հասնում, երբ հիւանդն արդէն առողջացել է: Յանկարծ, հիւանդութիւնից մի երկու-երեք օր անց, հիւանդը նորից զողցնում է ու սաստիկ տաքութեան մէջ ընկնում: Կարծես ինֆլուէնցան նորոգուեց: Բայց շուտով, հէնց նոյն օրը, կողքի ծակոցը, հազը, շնչառութեան ծանրանալը, արնախառն խորխը (կամ առանց արեան) ցոյց են տալիս, որ թորերը բռնուած են: Բորբոքվում են ընդհանրապէս թորերից մէկի մի մասը, երբեմն ամբողջ մի թորը, շատ հազիւ երկուան էլ: Ինֆլուէնցայի գոհերից մեծագոյն մասը այս բարդումից են վնասում:

Թորերի բորբոքումն կարող է ամենքին պատահել, բայց սարսափելին այն է, որ

աւելի հիւանդանում են ծերերը, թոյլերը, թորախտաւորները մի որևէ ծանր հիւանդութիւնից նոր առողջացածները: Ծերերի համար ինֆլուէնցային թորաբորբոքում մեծ մասամբ մահացու է:

3. Սիրտը սաստիկ թուլանում է և, եթէ նա արդէն հիւանդ է, հասկանալի է, որ չի դիմանայ ու կը դադարի բարախելուց:

4. Մարսողական գործարանները, Անախորժութիւն, սրտախառնութիւն, փսխումն, լեզուի փառակալումն, — այս բոլորը շատ յաճախ պատահում է ինֆլուէնցայի միջոցին, — այդ ցոյց է տալիս, որ ստամոքսն ու աղիքները զրգուած են:

5. Հիւանդանում են նոյնպէս և պլուհիկները (երիկամներ), պատահում է արեւնամբութիւն (հիւանդի մեզը կարմիր-արնախառն է լինում):

6. Կաշու վրա գուրս են տալիս գանգան ցաներ (ղուրս տուածներ), պատահում է նոյնպէս և կարմիր քամի մարմնի զանազան տեղերում:

7. Պատահում են և աչքերի ու ականջների ցաւեր (մանաւանդ երեխաների մէջ):

3. ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ՊԱՂՏՊԱՆՈՒՅԼ ԻՆՖԼՈՒԷՆՅԱՆՑՅԻՑ

Այս հիւանդութեան դէմ ինքնապաշտպանութիւնը շափագանց դժուար բան է: Ինչպէս կարմրուկը, սա էլ զարմանալի արագութեամբ և ոյժով տարածվում է ամեն տեղ:

Սակայն կան միքանի միջոցներ, որոնք պիտի գործ անենք, եթէ ուզում ենք առողջ մնալ, կամ եթէ հիւանդանալու էլ ենք, գոնէ թեթեւ կերպով հիւանդանանք:

Ամենից առաջ պէտք է պաշտպանուել մրսելուց: Գրա համար լաւ է զիշերները ցուրտ եղանակին իսկի տնից դուրս չբզնալ, իսկ տաք եղանակին շքրտնել ու բրտնելիս իսկոյն սպիտակեղէնը փոխել: Եթէ հնար կայ, պէտք է հիւանդին առանձին սենեակի մէջ պահել և կտրել յարաբերութիւնը նրա հետ: Յամենայն դէպս, քանի որ վարակիչ թոյնը խորխի մէջն է, պէտք է հիւանդին թքել տալ մի բաժակի մէջ և ոչ թէ գետնին: Բացի այդ, նրա սպիտակեղէնը, թաշկինակները պէտք է լաւ ելի տալ ջրի մէջ առանձին:

Ինկատի ունենալով, որ այդ հիւան-

դութիւնը աւելի է վնասում ծերերին, թոյլերին, թուրախտաւորներին, հիւանդոտներին, սնհրածեշտ է որ, եթէ տան մէջ այդպիսիներ կան, նրանց հեռացնեն հիւանդի մօտից, առանձնացնեն մի սենեակ և ոչ ոքի թոյլ չտան ներս մտնելու, բացի այն անձից, որը հիւանդի մօտ պիտի մնայ:

Առհասարակ առանձին խնամքով պիտի պահպանել ծերերին և թոյլերին: Երբոր զիւղի կամ քաղաքի մէջ յայտնվում են ինֆլուէնցայի դէպքեր, սրանց պիտի լաւ կերակրել, կազդուրել, հանգիստ պահել: Իսկ եթէ այնուամենայնիւ հիւանդանան նրանք, անպատճառ պէտք է բժիշկ կանչել:

4. ԻՆՉՊԷՍ ԽՆԱՄԵԼ ՀԻԻԱՆԳՈՅՈՂԻՆ

Որքան էլ թեթեւ երևայ ձեզ հիւանդի դրութիւնը (օր. տարութիւնը քիչ է, հիւանդը իրան վատ չի դուրս), այնուամենայնիւ պառկեցրէք անկողին, սենեակը տաքացրէք և այնպէս խնամեցէք ձեր հիւանդին, ինչպէս եթէ նա ծանր հիւանդ լինէր: Ընտրեցէք ամենալաւ սենեակը:

Սենեակի օդը պէտք է միշտ մաքուր պահէք, անկողնի սպիտակեղէնը շուտ-շուտ

փոխէք, որ միշտ մաքուր լինի, խմեցրէք կաթ և, եթէ տաքութիւն ունի, սառը խմելիք, օրինակ, լիմոնով շարքաթ, մէջը սառուց դցած:

Պէտք է աշխատել, որ հիւանդը քրտնիքրտինքը զարմանալի կերպով թեթևացնում է ցաւերն ու մի առանձին հանգիստ է բերում ամբողջ մարմնին: Քրտնեցնել հարկաւոր է տաք խմելիք օր. թէյ, մորից (մալինայից) եփուկ խմեցնելով ու տաք ծածկելով*): Իսկ վերմակի տակ տաքացրած ագուռներ, տաքացրած ջուր շշերով կայն):

Քրտնած ժամանակ պէտք է դռներն ու լուսամուտները ծածկել և, երբ հիւանդը լաւ քրտնած կը լինի, թէ շապիկը և թէ դոշակի ու վերմակի շարսաւները փոխել: Քրտինքը յաճախ կրկնվում է միքանի անգամ և հիւանդը բոլորովին աւողջանում է:

Գլխացաւի դէմ լաւ է քաթանը թրջել սառը ջրի մէջ (նոյն իսկ պարկով սառուց դնել գլխին), սակայն եթէ հիւանդին սառը

*) Նրկու հացի զգալ մոր զցէք թէլանանի մէջ, լորէք վրան 2 բաժակ եղման ջուր և թողէք մնայ 1/2 ժամ, յետոյ խմեցրէք հիւանդին:

դուր չի գալիս, վերցրէք, որովհետև ցաւերը կարող են սաստկանալ:

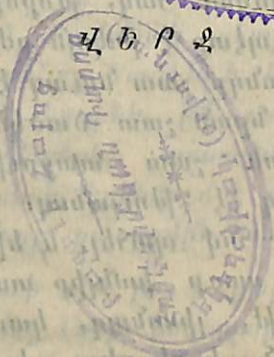
Եթէ տաքութիւնն իջել է, այդ դեռ չի նշանակում թէ հիւանդն աւողջ է և կարող է իր գործին գնալ: Ընդհակառակ դժուար բարգումները հէնց յետոյ են երևում, ինչպէս ասել ենք վերև: Ուրեմն ջերմը անցնելուց յետոյ հիւանդին միքանի օր էլ պիտի սենեակի մէջ պահել, մինչև որ վտանգը բոլորովին անցնի:

Իսկ եթէ, չնայելով այս զգուշութիւններին, դարձեալ հիւանդութիւնը բարգուեց, օրինակ, երևեցաւ հազ, թոքերի բորբոքումն և այլն, պէտք է իսկոյն բժշկի դիմել:

Եթէ հիւանդը շատ նուազ է կամ ծեր է, չի կարելի նրան շատ ծածկել-քրտնացնել, որովհետև շատ տաքութեան մէջ սիրտը կարող է թուլանալ: Այդպիսիներին պիտի հով պահել, և եթէ սիրտը նեղանում է, սառը խմելիք տալ (օր. լիմոնով շարքաթ, լիմոնազ, կամ սառցաջուր): Ծեքերին, իբրև դեղ, քիչ-քիչ արազ կամ կոնեակ տուէք, այն էլ ջրով: Օրինակ, մի թէյի զգալ արազ կամ կոնեակ զցէք մի բաժակ թէյի մէջ և կում-կում խմեցրէք:

Ինֆլուէնցայի դէմ շատ զեղեր կան,

բայց զեղերը առանց բժշկի չի կարելի տալ: Մի ճար միայն կայ, որ շատ ծանօթ է բոլորին և շատ գործածական է մեր երկրում—դա խինան է: Նրանից կարելի է տալ. երիասարդներին ու առողջներին 5—6 գրան օրական երկու անգամ, իսկ երեխաներին ու ծերերին 2—3 գրան, նոյնպէս 2 անգամ:

<< Ազգային գրադարան

NL0273880

ՀՅՂԻՆՈՎԻ ՄԻՒՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1) Ժանտախտ (միքանի օրինակ միայն)	20 կ.
2) Խօլերայի մասին (սպառուած):	
3) Խօլերա	5 »
4) Հիպնոտիամ հատ. I. (միքանի օրինակ միայն)	20 »
5) Հիպնոտիամ հատ. II.	15 »
6) Գլորոցական առողջապահութիւն (սպառ-կերազարդ)	50 »
7) Առողջ երեխաների խնամատարութիւն.	25 »
8) Սիֆիլիս, Կակուզ շանկր, Սուսունակ	25 »
9) Թշուառների բարեկամ բժիշկ Հասաղ	20 »
10) Ամուսնութիւն, առողջապահական էտիւզ	75 »

ԲԺՂԿԻ ԶՐՈՅՅՆԵՐ՝

№ 1. ՄԻ՝ ԽՄԻՐ, Երկրորդ տպադր.	5 կ.
№ 2. ՎԱՏ ՅԱԻ	6 »
№ 3. ՎԱՐԱԿԻԶ ՀԻՒԱՆԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆՐԱՆՅ ԹՈՅՆԸ.	15 »
№ 4. ԹՈՒՔԱԽՏ ԿԱՄ ԲԱՐԱԿԱՅԱԻ	10 »
№ 5. ԳՈՂԷՐՈՅՔ ԿԱՄ ՄԱԼԱՐԻԱ	5 »
№ 6. ԷՆՖԼՈՒԷՆՅԱ ԿԱՄ ՆՈՐ ՅԱԻ	8 »

(Բոլորն էլ նկարներով):

Մատիւում են ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ու ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ-
 ցրախաճառանոցներում և հեղինակի մօտ (Тшопецъ,
 Д-ру В. М. Арцруни.